

REFERÈNCIES DOCUMENTALS SOBRE DAMIÀ CARBÓ

Maria Barceló Crespí; Gabriel Ensenyat Pujol

Universitat de les Illes Balears.

Paraules clau: *medicina, Damià Carbó, Mallorca al segle XVI.*

Documentary references about Damià Carbó.

Summary: *Further archive news about the daily activity of Damià Carbó, his different duties (both related and non-related to the medical profession), his two sons Nicolau (surgeon) and Cosme (chemist), etc. along with his references to some other people whose surname was also Carbó and with whom he might have been closely related.*

Key words: *medicine, Damià Carbó, Majorca in the 16th century.*

La figura del metge mallorquí cinccentista Damià Carbó és ben coneguda i ha estat prou valorada, sobretot com a autor del *Libro del arte de las comadres, madrinas y del regimiento de las preñadas y paridas y de los niños* (1541). Només cal citar les paraules que dedica A. Contreras al seu famós text pediàtric: «La obra de Carbó es el texto médico más temprano de toda la literatura monográfica española de tema pediátrico del Renacimiento, siendo el segundo tratado de la línea materno-infantil, sólo precedido por la obra de Roesslin, aunque con un contenido independiente del que ofrece ésta» (Contreras, 1994: 40). També és la primera obra en castellà de caire tecnocientífic que arriba a la impremta a Mallorca. Això no obstant, les informacions sobre la vida de l'autor són poques, tal com ha assenyalat l'esmentat A. Contreras: «poseemos al respecto un núcleo de noticias escaso, tanto sobre su trayectoria vital como profesional, [el qual] apenas permite trazar un perfil biográfico somero» (Contreras, 1994: 41). De fet, tot el que fins ara sabíem sobre Damià Carbó ho exposa Contreras al seu treball, i hi aporta, a més, documentació fins aleshores inèdita. En aquesta línia nosaltres farem una nova contribució al coneixement de l'autor, amb noves dades d'arxiu que permetran completar i ampliar alguns aspectes de la vida i l'activitat de qui és sens dubte la personalitat més important de la medicina mallorquina del segle XVI.¹

Començant pels possibles antecessors de Damià Carbó hem documentat diversos Carbó de la segona meitat del segle XV susceptibles de poder tenir una relació de parentiu amb ell. Si tenim en compte que les famílies solien perpetuar-se en el mateix ofici, i arribar

1. La relació de les sigles que utilitzarem per indicar les referències documentals és la següent: ARM: Arxiu del Regne de Mallorca; AH: Arxiu Històric; EU: Extraordinaris de la Universitat; Prot.: protocol notarial.

a constituir autèntiques nissagues (i això tant en l'àmbit dels menestrals com dels ciutadans), emparats per una legislació gremial que afavoria la «continuitat de l'espècie», el candidat a avantpassat més clar del nostre protagonista seria un cirurgià anomenat Joan Carbó (obviam algun altre Carbó, de qui, a partir de la informació que en tenim, no podem extreure cap relació familiar amb el nostre autor. Per exemple, el paraire Joan Carbó, la vídua del qual féu testament el 1461 [ARM, Prot. M-190, 65]). Damià Carbó, com ja sabem, començà la seva tasca professional com a cirurgià, la mateixa que desenvolupà el seu pare, Andreu, i que més tard seguiria el seu fill Cosme. És a dir, ens trobam davant una nissaga més, en aquesta ocasió de cirurgians. Doncs bé, el 1495 tenim un Joan Carbó, cirurgià, que fa de testimoni al seu germà Miquel Carbó, mercader, juntament amb un Damià Carbó, mercader. (ARM, Prot. P-390, 117). Aquest Miquel Carbó també l'hem documentat el 1476 (ARM, Prot. M-421, 26).

La primera referència sobre Damià Carbó, aleshores cirurgià, l'aporta A. Contreras i és del 1509 (Contreras, 1994). És efectivament durant els primers anys de la segona dècada del segle XVI quan trobam un seguit de referències seves. El maig de 1511 nomena procurador Joan Tur, ciutadà d'Eivissa, «ad recuperandum quoddam [...] meum et aliquos libros intus eum positos nechnon aliquas raupas et res mei dicti cirurgici» (ARM, Prot. S-1068, 13v). A partir d'ací el documentam en els següents quefers no inherents al seu ofici: l'octubre del mateix any actua de testimoni (ARM, Prot. E-19, 30v). El novembre següent designa un procurador dels tribunals —Antoni Vallcanera— amb motiu de certes causes judicials que l'afecten (ARM, Prot. S-1098, 22v). I el 1514 intervé com a procurador d'una tal Joana, esposa del mercader Joan Romanyà (ARM, Prot. N-26, 15v-16).

Per aquells anys fou conseller, successivament (1511, 1512), del Gran i General Consell per a l'estament dels menestrals (ARM, AH [EO] 26, 14, 38v). Sabem que vivia a l'illa de Dionís Genovard, a la parròquia de Sant Nicolau (ARM, AH 3015, 281).

La seva carrera de cirurgià a metge, primer, i doctor en medicina, finalment, és coneguda. Ara bé, el que desconcerta és la titulació que rep. En tots els documents suara citats apareix com a «cirurgià». El 1515, en què apareix en un arrendament que citarem concernent al seu fill, ja se l'anomena «in medicina licenciatus» (ARM, Prot. S-1069, 19v), amb la qual cosa podem observar el seu ascens social i professional. Això no obstant, el 1520 se'l qualifica de «cirurgià i batxiller en medicina» (Contreras, 1994), títol, aquest últim, inferior a l'anterior dins l'escalafó universitari. Més sorprenent és que, entre aquests dos anys, i també el 1522, sovint aparegui exclusivament com a «cirurgià». I sobretot si tenim en compte que el 19 de novembre de 1520 ja se'l titula «in medicina doctor», anys abans de la data (1528) en què suposadament va obtenir el títol (Contreras, 1994). Tot i així, deu dies més tard, *només* torna a figurar com a llicenciat («in artibus et medicina licenciatus») (ARM, Prot. F-126, 174), titulació que de bell nou es repeteix el 1523 («in medicina licenciatus»), en un document on un dels dos testimonis és un altre Damià Carbó «aromatarius» (ARM, Prot. S-1064, 79).

Respecte de la seva activitat professional, a part del que ja sabíem, és molt interessant el contracte d'associació que firmà el 8 de maig de 1517 amb el seu fill Nicolau, cirurgià. Els termes d'aquesta societat entre pare i fill són els següents:

— Damià Carbó lloga al fill una algorfa ensems amb la tercera part d'una botiga contigua situada «en la parròquia de Sancta Eulàlia, en lo entrant de las corts», la qual abans havia pertangut a mestre Joan Sans, cirurgià. El període del lloguer és de cinc anys i el preu és de deu lliures anuals que ha de pagar a l'Hospital General.

— De tot allò que pare i fill guanyaran «tant per qualsevol jóvens qui y stiguen com

encare per qualsevol de nosaltres dos pare e fill axí en la botiga com fora aquella en l'art de cirurgia et non àlias», Damià n'obténdrà dos terços i Nicolau l'altre terç, «levat emperò que en dit pacte no y són entesos los cassos o cures en los quals yo dit Damià seré aplicat ab altres cirurgians».

— Pel que fa a les despeses de manteniment de l'immoble, seran proporcionals als guanys projectats: dos terços a càrrec del pare i un terç a cura del fill.

— En el contracte ambdues parts s'obliguen de manera específica al seu compliment: «E aquesta companyia volem que dur per temps dels dits sinch anys comptadors com demunt és dit ab exprés pacte que yo dit Damià Carbó no us pusca expellir de aquella ni vós dit Nicolau puscau lezar-la sots pena de L lliures».

— De les pensions percebudes per Damià, «ço és, de oli, vi i forment», aquest se'n quedarà dues terceres parts i el fill el terç restant durant els cinc anys del contracte. De bell nou s'imposa una clàusula de penalització per al fill en cas d'incompliment, ara de cent lliures, «la mitat al fisch e l'altre mitat a la part obedient» (ARM, Prot. S-1070, 36).

L'endemà el pare feia una nova donació a favor del fill. En aquest cas li cedia unes cases i botiga («domos et botigiam») situades també a la plaça de Cort, les quals havia comprat a mestre Joan Sanols, cirurgià (ARM, Prot. R-590, 22). Tres anys després, el 1520, Damià Carbó nomenà procurador seu el fill, «magistrum Nicolau Carbó, filium meum» (ARM, Prot. F-126, 174).

Amb tot, durant aquells anys, Damià Carbó encara intervingué en altres actes relatius a immobles seus. El 1517 arrendà una altra botiga situada a la plaça de Cort a Antoni Joan Ferrando, per un termini de quatre anys i un preu de sis lliures anuals (ARM, Prot. N-31, 117). El contracte, però, degué revocar-se abans, perquè dos anys més tard féu un nou arrendament a favor de Francesc Navarro, escrivà (ARM, Prot. N-32, 125v-126). I el mateix 1519 vengué unes cases situades dins la parròquia de Santa Eulàlia als jurats, gravades amb un cens de vuit lliures pagador al cavaller Pere Joan Desclapers (ARM, EU 29, 62).

A. Contreras ens proporciona informació d'algunes activitats seves durant els anys següents: una donació dinerària al seu fill Cosme (1519), l'arrendament de la botiga del cirurgià Antoni Larguet (1520), una inspecció a Manacor (1522), el testament del seu fill Roc, apotecari (1524) i el seu nomenament el 1530 com a metge de la morberia (Contreras, 1994). D'aquest període podem aportar dues noves referències. La primera del 1520, quan nomenà un procurador a Menorca —Bernat Martorell— perquè cobràs en nom seu la quantia que li devia Joan Gomila per mor de la venda d'un esclau negre; hi figura com a testimoni un prevere anomenat Rafel Carbó (ARM, Prot. S-1064, 79). L'altra, el 1531, apareix com a perceptor d'una deixa al testament de Francina, filla del donzell Rafel de Puigdor: «Item lex ha mestre Damià Carbó, físich, per bons cervicis, hune gramalla ab son capiró de doll» (ARM, Prot. M-737, 37). De l'etapa final de la seva vida només sabem que el 1541 actuà de testimoni de Fernando Cansoles, l'impressor del seu llibre, i que morí el desembre de 1542. A l'inventari dels seus béns posseeix una nodrida biblioteca, amb cent quaranta llibres (Contreras, 1994). Els seus fills Cosme i Nicolau es mantingueren lligats a la professió sanitària. Del primer, apotecari, només tenim una informació, del 1519, quan la seva esposa Joana el nomenà procurador perquè rebés en nom seu les quantitats que li devien diverses persones (ARM, Prot. A-179, 96v).

De Nicolau Carbó, cirurgià, a més del que ja hem exposat, l'hem documentat en diverses activitats diferents de la tasca professional. El juny del 1515 arrendà una boti-

ga (ARM, Prot. S-1069, 19). L'11 de novembre següent rebé de son pare vint-i-dues lliures (ARM, Prot. S-1069, 27).² Dos dies després atorgà llicència a Miquel Torrandell, apotecari, perquè pogués aprofitar l'aigua d'una font que tenia a casa seva (ARM, Prot. R-328, 33v-34).³ El 1517 va rebre una part (trenta-quatre lliures) del dot de quatre-centes lliures de la seva esposa Francina (ARM, Prot. B-135, 97v; B-153, 84). El 1518 va fer donació de les cases que li havia cedit son pare a favor del discret Antoni Tries, escrivà, «in remunerationem nonnullorum servitiorum per me a vobis receptorum» (ARM, Prot. R-590, 54).⁴ El 1520 entregà vint-i-cinc lliures i deu sous al convent del Carme (ARM, Prot. C-299, 25v [2a numeració]). El 1521 va fer una venda —no especificada al document, que sembla incomplet— a favor del paraire Francesc Arbona (ARM, Prot. B-207, 34). El 1524 s'obligà amb Bartomeu Ozona a satisfer una composició ja acordada abans (ARM, Prot. C-299, 144v). I, per acabar, el 1525 pledejava amb el barber Rafel Alvarado, i tots dos establiren una composició arbitral (ARM, Prot. R-593, 10v).

Bibliografia

CONTRERAS MAS, A. (1994), «La atención médica en la crianza de los niños: alimentación y cuidados del recién nacido en la obra de Damián Carbó (Palma 1541)», *Medicina Balear*, 9 (1), p. 40-48.

2. Sabem que era casat amb Francina, tot i que el document, incomplet, no ens permet saber la causa de la donació.

3. La casa de Miquel Torrandell era situada «prope plateam del cuyram, ante domos meas».

4. Es tracta de les cases esmentades a ARM, Prot. S-1064, 79.